

ՀՆՁՍԱԿ

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆ ԿՆՁԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐ.

Մենք արդէն վարժ ենք եւրօպական պե-
տութիւնների խարդաւանական ընթացքին առ-
հասարակ և մասնաւորապէս հայկական դատի
վերաբերութեամբ: Մենք վարժ ենք անսնելու,
թէ ինչպէս այդ մեծ պոռնոտաստները դերասա-
նութիւն են ստում գիպլօմատիայի հոտած գաւի-
թում, լուծելով անլուծելին, երբ դա խիստ կեր-
պով իրանց շահն է շոշափում և իրանց մա-
ռաններում թաղելով այն, որը լուծելն իրանց
այնքան ձեռնտու է: Ի՞նչ փոյթ, թէ ամբողջ
ժողովրդներ են զոհվում այդ ընթացքի շնորհով:
Ի՞նչ փոյթ, թէ մարդասպանութեան ու մարդա-
կերութեան սկզբունքն ու զործնականն աւելի հիմ-
նական կերպով է հաստատվում նոյն իսկ Աւրօ-
պայի ծոցում, սուլթանական լուսնեղջիւրի լոյսի
տակ՝ կայսրութեան ամբողջ ահագին տարածու-
թեան մէջ և... կախաղանի տակ նոյն իսկ Բօս-
ֆօրի ավերին, եւրօպական դեսպանների աչքի ա-
ռաջ, և մահաւոր դատաւճիոններով Մուշի խորե-
րում: Ար անհատի կեանքը, որ հպատակ ժողո-
վրդների արիւնը, որը հեղեղանման հոսում է
նրանց խոր վէրքերից, որ ամբողջ երկիրների սպան-
դանոց, հրդեհավայր ու գերեզմանատուն դառ-
նալը, որ դրանք աւաղի դին անդամ չունեն սուլ-
թանների համար, այլ և նրանց վայրենութեանը
պատճառում են մի զիւական հաճոյք ու յագե-
ցում — այդ բոլորը կարող ենք մեզ բացատրել:
Բայց զգուշել է քաղաքականութիւն ասված այն
շառլատանութիւնը, այն կոյր եսամոլութիւնը,
մարդկային ցեղի ամեն արժանիք և միեւն իսկ կեան-
քը ստորացնող ու ցեխին հաւասարեցնող այն
աչքակապ, ոճրագործ զործակցութիւնը, որ մարդ-
կային ու քաղաքացիական իրաւունքները յայ-
տարարող Աւրօպան ունեցել է և ունի դժոխա-
տիպ սուլթանների հետ: Մի Սօլլերի, մի Պօլլու-
խօփսի, մի Ղօբանով, ումանք իրանց պոռնոտաստ ու
ստիկաստական ճառերով, միւսերն իրանց խարդախ
յայտարարութիւններով՝ վաւերացնում են Հա-
մլիքի գործած հրէշաւորութիւնները և մաքիա-
վէլական ցինիկականութեամբ, լրբութեամբ յայ-
տարարում, որ ոչինչ չէին կարող անել սուլթա-
նի դէմ, որ եւրօպական տէրութիւններն իրանց
մէջ եղած հակասականութիւնների պատճառով ան-

զօր էին սուլթանի առաջ, թէկուզ այդ «անգո-
րութեան» հետեանքը լինէր երէկ՝ հայի կորուստը,
այսօր՝ կրէտացիի և մակեդոնացու ջախջախումը,
և վաղը... Եւ վաղն, ահա սուլթանը, քաջա-
լերված իր սիրելի թախակիր պաշտօնակիցներով,
կախաղաններ է շարքով բարձրացնում Ա.
Պօլլում և մէկ ամբողջ ժողովուրդ արեան մէջ
խեղդելուց յետոյ, այսօր այդ ժողովուրդի անհատ-
ներին մահաւոր դատաւարտում, կախաղանի թո-
կով խեղդում:

Սուլթանի կողմից դա արդէն կատարեալ, ամ-
բողջական խեղացնութիւն է: Տասնեակ հազա-
րաւոր անմեղներին մորթելուց, խողովողելուց յե-
տոյ, ունենալով իբրեւ ամենագլխաւոր հիմք սպա-
նել սպանելու համար, արիւն թափել՝ արիւն
թափելու համար, հիմա դալ և հիւանդ ցնորքների
ազդեցութեան տակ, զիւահար կատաղութեամբ
բացարձակ կերպով Բիւզանդիոնի երկնքի տակ ա-
ռանձին-առանձին կախել տալ նոյն այն մորթը-
վածների զաւակներին — այդ բոլորն անցնում է
արդէն նոյն իրան Աերօնի ոճիրներից: Վա խեղա-
գարութիւն է: Վէկը կորցրած սուլթանական նա-
ւը, բնիած փրփրաբէշ ու լեռնանման ալիքների
վիհերում, իրան այլ ևս դարձրել է դրանց խա-
ղերի ահաւոր պատահականութիւնների ենթա-
կայ, կոտորավելով, ջարդվելով ինքը ևս այն հրս-
կայական ջանքերի մէջ, որոնցով ուզում է յաղ-
թահարել այդ պահառականութիւնները: Սուլ-
թանական ընթացքում կոյր ոյժերն այլ ևս տի-
րացել են կատաղի, անմիտ, ինքնասպան: Ամեն
հաւասարալիշտութիւն, ամեն շրջահայեցողութիւն,
ամեն արթնութիւն այլ ևս խալած խախտվել ու
խաւարել է այդ ընթացքը հնարող թշուառա-
կան ուղեղներում: Միայն մնացել է անասունը,
մարդակեր անասունը, խելագարված արեան ծարա-
ւից, ցնդած ու շվարած իր ոճիրներից, արիւ-
նալի հայեացքով, արիւնոսքում ժանիքներով,
խեղացնող մոլեղնութեամբ:

Եւ որպէս ցլամարտի հանդէսում՝ ամբողջ
Եւրօպան հանդիսատես՝ երկուշով ծափահարում
է թիւրքական ցուլին, որ կատաղած արշաւում
է իր ամբողջ կայսրութեան տարածութեան մէջ,
իր հարուածներով մահացնելով թշուառ ժողո-
վրդներին:

Թշուառ ժողովրդներ, և սակայն նրանք չեն մեռնիլ: Նրանց կեանքի սոսկալի ողբերգութեան մէջ կայ մի լուսաւոր ջահ, որ սաւառնում է այդ դժոխքի վրայով: Ղա՛ս՝ դադափարն է: Նրան չեն կարող սպանիլ: Անձեռնմխելի՝ նա անվիրաւոր կերպով անցնում է ջարդերի միջով ու կախաղանի սիւնի տակով՝ աւելի զօրացած, աւելի պայծառ, աւելի վսեմ:

Թշուառ ժողովրդներ, և սակայն նրանց սրբութեամբ աճում ու աճում է վրէժխնդրութիւնը, որն այսօր սրբացել է, ուռողված լինելով անթիւ նահատակների արիւնով: Վրէժխնդրութիւնը, զայրոյթը և դրանից ծնունդ առած գործը — իրար կը յաջորդեն: Սպանութեանը սպանութեամբ միայն կը պատասխանվէ: Այժմ յանցաւորներն ու հրէշները մորթում ու կախում են, անմեղներն ու արդարները միեւնոյն հարուածները կը գործածեն: Ամեն ազգային, ամեն քաղաքական, սօցիալական պատերազմներ անցել են նոյն ճամբայով: Բռնակալութեան դէմ բռնի միջոցներ գործադրելով է, որ Ֆրանսիական Մեծ Յեղափոխութիւնը յայտարարեց աշխարհում մարդկային ու քաղաքացիական իրաւունքները: Այժմ այդ Յեղափոխութեան զաւակները, — ներկայումս նրա այլ ևս վիժված ու սնանկ եւրօպայի որդիները, — ուզում են միայն հանդիսատես մտել Արեւելեան Սորտափներին, թող այսպէս լինի: Բայց սակայն արեւելեան ժողովրդները հանդիսատեսներ չեն, այլ զերա կատարներ: Աւ նրանք կը լրացնեն իրանց պարտականութիւնը, զաս առած Եւրօպայի անցեալ մեծ գործերից և նրա տէրութիւնների ներկայումս դէպի մեզ ունեցած ստոր ընթացքից: Այժմ այս վերջինները չեն ուզում աչք բանալ, արեւելեան ժողովրդները կը կարողանան ի վերջոյ այդ թմրութիւնից նրանց դուրս հանել, դուրս հանել յարմար ժամանակին՝ կեանքի իրաւունքի աղաղակով:

ԶԵՅԹՈՒՆԻ ԳԱՅՄԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆԸ.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԹԵՅՅԵՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ.

Կ. Պօլիս, 7 յունիս.

Գուրը եւրօպական պետութիւններու մօտ իր դեսպաններուն շրջաբերական մը ղրկեց, որուն մէջ կասարկէ թէ, Օէյթունին հիմակուրնէ քրիստոնեայ դայմադամ նշանակուիլը կրնայ իսլամներու մէջ զրգուրթիւն առաջ բերել. բայց կը խոստանայ գործադրել Օէյթունի նկատմամբ իր այդ յանձնարարութիւնը, երբ ուրիշ տեղեր ալ հայ դայմադամներ նշանակէ, բարենորոգումներու ծրագրին համեմատ:

Կ. Պօլիս, 10 յունիս.

Գետապանները, Արեւելի մասին իրենց խորհրդ-

դակցութեան միջոցին, զրազեցան նաեւ Օէյթունի հաշտութեան պայմաններու գործադրութեան խնդրով և որոշեցին նոր դիմում մ'ընել Ղարան և պահանջել քրիստոնեայ դայմադամի մը աշտանումը:

Կ. Պօլիս, 16 յունիս.

Օէյթունի համար մի քրիստոնեայ դայմադամի անուանումն հրամայող Խրատէն ելաւ այսօր:

ԶԵՅԹՈՒՆԻ ԱՊՍԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ. ԲԱՌԱՍՈՒՆ ԵՒ ԴԻՆԳՕՐԵԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄ.

1895 ՆՈՅՄԵՐԻ 24-ԻՆ — 1 ՓԵՏՐՎԱՐ 1896.

(Շարունակութիւն) 1)

ԶԵՅԹՈՒՆՑԻ ԹՈՒՐԲԵՐԸ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՂՄԵ. — ԶԵՅԹՈՒՆՑԻ ԿԻՆԵՐՈՒ ԽԸՐԱԽՈՒՍԱՆՔԸ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐԸ.

Նկարագրելով կիրակի օրուան նշանաւոր պատերազմները Զէյթունէն դուրս, անցնիլը այժմ՝ տեսնել թէ ինչեր տեղի ունեցան այդ օր բռն Զէյթուն քաղաքին մէջ:

Նախապէս այն ասեմ, որ երբ Զէյթունը հայերու կողմէ անկախ հռչակուեցաւ, Զէյթունի Հաճիլար աստուած թուրքերը միջոց չունենալով փախչելու, ստիպուեցան անձնատուր լինել և թողուլ իրենց կեանքի, պատւի և ստացուածքի ապահովութիւնը Զէյթունցիներու բարի կամեցութեան: Այդ Հաճիլար թուրքերն, որոնք հազիւ 23 տուն են, Զէյթունի նախկին պատերազմներէն մէկ քանիին մէջ Հայերու հետ միասին կռուած են օսմանեան զօրքերու դէմ, ինչպէս, օրինակ, Ազիզ փաշայի հռչակաւոր պատերազմին ժամանակ: Զէյթունցի ազնուահոգի հայերն ալ հաւատարմօրէն միշտ պահած ու խնամած են այդ Հաճիլարն իբր աւանդ, ինչպէս Հայաստանի թուրքերն ալ նոյն բառը կը կրկնէին հայերուն մի ժամանակ, եթէ ոչ իրապէս դոնէ ձեւական կերպով:

Այն օրէն երբ օսմ. կառավարութիւնը վերջնականապէս հաստատուած է Զէյթունի մէջ, բոլորովին փոխուած է Հաճիլարի նկարագիրն ու մտածողութեան կերպը: Սոքա միշտ աշխատած են վնասել հայերուն, մոռանալով, որ իրենց գոյութիւնը դարերով մնացել էր հայերու ափին մէջ: Մանաւանդ այս վերջին 15 տարուայ ընթացքի միջոցին՝ կառավարութիւնը տուած լինելով այդ թուրքերուն կարեւոր դերը ի տարէյի ժողովներուն և օստիկանական շրջանակներու մէջ, սոքա ջանացած են ճնշել հայերն ամեն տեսակէտով և նոյն իսկ սարկացուցած էին իրենց բնական Վարկալար թաղի հայերը: Իրենցմէ էր այն չարագործ և հայատեաց Օսման չափուչը, որ 1890 թուականին սպաննուեցաւ Շաւ-Քէշիշեանի խմբի ձեռքով:

Չի նայելով դոցա հասուցած չարքներուն, վեհանքն Զէյթունցիները յարգեցին իրենց աւանդական սովորութիւնները և երբէք իրենց ձեռքերը չի պղծեցին այդ կեղտոտ թուրքերու արիւնով և ընդ-

1) Տես «Նշանակ» 1895 թ. 23, 24 եւ 1896 թ. 1, 2, 3, 8, 9, 10 եւ 11.

Հակառակը միշտ պաշտպանեցին՝ այն գրգռումը մի մասին դեմ, որ կուղեր միանգամ՝ ընդ միշտ վերջ տալ այդ չարագործներու կեանքին: Անհերքելի է, որ Հին-Հակեան Կուսակցութեան գործիչները մեծ դեր կատարեցին այդ պաշտպանութեան մէջ, որպէս իրենց ազնիւ սկզբունք և մի մեծ թուր Հայակեր սուլթանին և իր գաղանային կոտորածը քաջալերող իր նման բռնապետներուն:

Երբ Արարիկի Հայ պահակները լուր բերին թէ, թրքական բանակը կը քալէ Զէյթունի վրայ, պ. Աղասին, Նազարէթ իշխանը և Անդրեասեան Ասատուր աղան պատերազմական տեսակետով առաջին պարտք համարեցին հաւաքել Հաճիլարի բոլոր չարիհաս մարդիկը և զետեղել Միաց. Ընկերութեանց նորաշէն վարժարանին մէջ: Բայց շարաթ օրուայ պատերազմի միջոցին, բոլոր Զէյթունի մնացած ժողովուրդը գրգռումը լինելով դոցա դեմ, կըսպառնան կոտորել: Սակայն Աստիւսեան Կարապետ իշխանը, հեռատես նկատումներով, այդ թուրքերը իրենց ընտանիքներով միասին կը տեղափոխէ իր տունը, Զէյթունի զաւան (բերդը):

Արարիկ օրուայ պատերազմի միջոցին Զէյթունի դիւցազնուհիները էշէք-Մէյտանիէն վերադառնալով խաչ-Ալէմի հետ, հանդիստ չէին նստած տներու մէջ: Իրենց կրօնական պարտականութիւնները կատարելէ վերջ, այդ հերոսուհիները լեցած էին փողոցներու մէջ, շատերու ձեռքին գաւազան:

Զէյթունցի կիներ ոչ միայն Զէյթունի հոգին է, այլ և պատերազմի ղեկավարիչն ու հրամանատարը. զէյթունցի կիներ եղած է գլխաւոր խրախուսողն ու քաջալերողը զէյթունցի էրիկ մարդուն: Իսկ այս անգամ փայտը ձեռքերուն դէս ու դէն, տներու ծակ ու ծուկը կը փնտռէին թաքնող թուլամորթ մարդեր և կը բռնադատէին պատերազմի գնալու: Եթէ այդ մարդն ունէր մի քիչ պատուաւոր դիրք, կըստիպէին զայն գնալ բարոյական ճնշող ու խայթող խօսքերով — «Աստուծո՛ւ վախճէք, աղաւթաբէս, չիւր¹⁾ կեցիր էք էս տեղ, ան կտրըճըտաբը²⁾ կու ջարդուան, Աստուծո՛ւ խաթրուն³⁾ գնացէք դաւան⁴⁾»:

Իսկ նա որ ունէր հասարակ դիրք, նորան չկար բարոյական ճնշող խօսք. նորա գլխի կաշին հաստ էր այդպիսի կակուղ խօսքերէ ազդուելու և ահա այդ անսակներու գլխին հարիւրաւոր թեւեր մէկէն կը բարձրանային ու կիջնէին:

— «Անաստօծնի⁵⁾, չիւրք կու շինէք էս տեղ, ան կըտրըճըտաբը կու ջարդուան, դուք էս տեղ մեկ պիւր բռնէք⁶⁾ ուղուցէք, ուղուցէք⁷⁾ տեօկիւը⁸⁾»:

Իսկ փողոցէ փողոց հրելով ու զարնելով կանցունէին կամուրջն ու կուղարկէին պատերազմի:

(Կը շարունակվի)

ՏՕՐՈՍՅԻ.

ԼՈՒՐԵՐ ԿԻՆՈՒՄԵՏԻՑ.

Այլիկիայէն եկած զանազան նամակներէ՝ կը քաղենք հետեւեալ լուրերը.

ՊԻՐԵՃԻԿ քաղաքի Հայերը, որոնք անցեալ ամսուան Հոկտ. 20 ի և դեկտ. 20 ի արիւնալի դէպքերէն վերջը՝ բռնի իսլամութիւն ընդունած էին, վերջերս, եւրոպական քննութիւններու և միջամտութիւններու

ընդհատմանը՝ արտօնուել են կառավարութենէն իրենց նախկին կրօնքին վերադառնալու: Վայմագամը, խալիլ-Սըրտգի էֆէնտի, պատասխանատու բռնութեամբ պաշտօնանկ եղած է: Քաղաքին 200 տուն Հայերն երբ կըստիպուին տաճկական կրօնն ընդունիլ, թուրքերը կուղեն անոնցմէ կիներն ու աղջիկները բռնի ամուսնացնել իսլամներու հետ. սակայն Հայերէն շատերն, այս չարիքին առաջին առնելու համար, անմիջապէս տաճիկ հօճան երբ միջոցաւ իրենք իրենց մէջ նի.ք.ե.ա.հ. կըլլան, նոյն իսկ ազգական ազգականի հետ: Քաղաքին հոռմէական Հայերու հովիւ Արիստակէս վարդապետ թիւրքաւոր 48 օր զնդան նետուելու, գայլագամէն ու ոստիկաններէն ծեծուելու, չարչարուելու ու լիկուելու է:

ՀԱԼԷՊԻ բանտին մէջ կը մնան դեռ բաւական թուով Հայ բանտարկեալներ, որոնց մեծագոյն մասը Այնթապէն է և որոնց մէջ են նաեւ Հասէնը և Հայ բողոքակո՛ւն քարոզիչ մը: Հալէպ բերում են՝ Եղեւսի-Յի հոգակաւոր Հիւսէին փաշան, որ մին է կոտորածի թելադրող գազաններէն, իր մէկ ազգականը և Միւֆթի զատէ անուն հարուստը: Ասոնք դատաստանի ենթարկուած են Հալէպի կուսակալին կողմէ և կըսուի թէ մահուան դատապարտուած են. բայց մենք աւելի կը հաւատանք որ պիտի վարձատրուին սուլթանի շքանշաններով:

ԵԴԵՍԻԱՅԷՆ գրում են նման մը տեղւոյն սոսկալի կոտորածներուն պատասխանատուութիւնը, թուրքերէն վերջ, տգէտ Հայ եկեղեցականներուն կը վերագրէ: Երբ կառավարութիւնը կուղեր զէնքերը ժողովել, Հնչակեանները յորդորած են ժողովուրդը զէնք չյանձնել ու դիմադրել. բայց քահանաները խաչով և աւետարանով տունէ տուն պտըտելով՝ յանուն կրօնի ստիպած են որ զէնքերն յանձնեն՝ որպէս զի կառավարութիւնը զիրենք պաշտպանէ. նոյն քահանաները իրենց հակառակ հանդիսացող Հնչակեանները, 105 հոգի, կը մատնեն և բանտարկել կուտան: Այսպէս, եկեղեցականներու յանցանքով անդէն և անառաճորդ մնալով խեղճ ժողովուրդը, յայտնի է թէ ինչ աղետալի վախճան ունեցաւ: Այս սարսափելի օրինակով գէթ այսուհետեւ մեր Հայ եղբայրները պէտք է ըզգաստանան և իրենց զէնքը իրենց անձէն աւելի սիրեն, քանի որ միայն զէնքով է որ կրնան պաշտպանել իրենց կեանքը այս անապահով և բարբարոս երկրին մէջ:

ՔԻԼԻՍԻ կոտորածին մէջ մեռնողներուն թիւը 54-55 ի կը հասնի, նոյնչափ ալ վիրաւորուածներ կան. կոտորածին պատճառ և նախադրածակ եղած են, ինչպէս ամենուրեք, թուրքերը և տեղական կառավարութիւնն ալ բողոքովին անփոյթ գտնուած է արիւնահեղութիւններու առաջին առնելու:

ՄԱՐԱՇԻ բանտարկեալներէն 18-ը անցեալ շաբաթ արձակուեցան. այսօր զրոյց կը շըջի թէ մնացեալ բանտարկեալներն ալ արձակուած են՝ հիպատոսներու ազգու դիմումին վրայ:

ԶԷՅԹՈՒՆԻ մէջ հիւանդութիւնը վերջացած ըլլալով՝ տօթ. Բայբըր անուն անգլիացի երիտասարդ բժիշկն ալ, որ ամիս մ'առաջ հոն գացած էր, վերադարձած է Այնթապ:

1) Ի՛նչ. 2) Կտրիճները. 3) Սիրուն. 4) Պատերազմ. 5) Ո՛վ ձեզ անաստուածներ. 6) պիտի բռնէք. 7) իրենց պատերազմական մարջն է. 8) ն, յառաջ. 8) Պատերազմ:

ՆԱՄԱԿ ՀԱՃՆՆԻՑ

2 փետրուար 1896

Օգէյթունի ապստամբութեան առթիւ տեղւոյս խստութիւնները բազմապատկուեցան և Տաճիկներու կատաղութիւնը չափ չունի: Թուրք խուժանը, կառավարութեան քաջալերումով, ասպարէզ գտած է կողոպտել ու վերաւորել այն ամէն Հայեր որ անհրաժեշտ գործերու համար կը յանդգնին քաղաքէն հեռանալ նոյն իսկ մի ժամու ճանապարհ: Շրջակայ գիւղերու մէջ գտնուած տոսանորդի ամբարները կողոպտուեցան. Հայերու արջուներն ու տաւարները թալան տարուեցան. նոյնպէս կողոպտուեցան գեղերու եկեղեցիներն ու ժողովարանները: Աւարի տրուած տոսանորդի ամբարներու տէրերը կաշաւարութեան դիմում ըրին. բայց փոխանակ արդարութիւն գտնելու բանտարկուեցան և կառավարութիւնը դարձեալ իրենցմէ կը պահանջէ տոսանորդի վարձակալութեան մասնավճարները (թագսիթները), չնայելով որ արդէն ամբարները դատարկուած են:

Տեղացիները մեծաւ մասամբ շրջակայ քաղաքներն երթեկեկելով կը ճարին իրենց ապրուստը. հիմա որ հաղորդակցութիւնները խափանուած են, ժողովուրդին սպրուստի և շահու գոնէն ալ գոցուած են: Մանաւանդ որ, Օգէյթունի պաշարումին առթիւ, կառավարութիւնը մեր ձիերն ու ջորիներն ալ գրաւեց, անոնցով իր զօրքերուն ուսուստ և ռազմավթերը փոխադրելու համար: Աւելի քան վեց հարիւր ձիեր և ջորիներ, որ Հաճնցիներէն շատերու միակ ապրուստի միջոցն էին, անօթի ու ծարաւ տաժանելի աշխատութեան չկրնալով դիմանալ, սատկեցան. ջորեպաններէն 16 հոգի այրտեղ յետին թշուառութեամբ սոված հրլան և ողջ դարձողներն ալ ճանապարհին աւազակներու հանդիպելով՝ իրենց ցնցոտի զգեստները տալէ վերջ՝ անոնց հարուածներուն տակ ջախջախուած և վերաւորուած կիսամեռ տուն կը վերադառնան: Ցաւալին այն է որ, յիշեալ աւազակներու արարքներուն մասին տրուած աղբրասպիւրներու վրայ զանոնք թէեւ կը բանտարկին, բայց քանի մ'օրէն ազատ կարձակին. այնպէս որ կը կարծուի թէ աւելի աղքեցիկ հրահանգներ տալու համար միայն իրենց մօտ կը կանչեն այդ չարագործները:

Տուրքերու գանձումն առաջ կը տարուի սարսափելի եղանակներով. պաշտօնեաներն անողորմելի կերպով անէ տուն պարտելով՝ վճարելու անկարող գտնուողները կը բանտարկեն, անոնց օրական պարէնը, պղնձեղէնները և ցնցոտի անկողիններն անգամ ի վաճառ հանելով ի հաշիւ տուրքի կը գանձեն:

Մէկ խաբով, ժողովուրդը, ամբողջ 8 ամսէ ի վեր, արտաքուստ վայրագ թուրքերէն և ներքուստ տեղական կառավարութեանէն կեղեքուելով և ապրուստի ամէն միջոցներէ զրկուելով՝ վերջին ծայր չբաւորութեան հասած է: Այսօր 2,000-ի չափ հայ ընտանիք պատառիկ մի հացի համար դռնէ ի դուռ կը թափառին սակայն այդ շնորհն ընող մ'ալ չկայ. վասն զի ամէն մարդ աղքատացու, ամէն մարդ օրապահիկի կարօտ է: Եթէ Հաճնի ժողովուրդեան անմիջական դրամական օգնութիւն մը չլինէ, սովը մատաղուտ է: Բայց այսօր սովի վտանգէն աւելի մեր վրայ կը ճնշէ մեր անապահով վիճակը և մեր ընտանեկան պատուոյն դէմ գործուած նախապնդները վայրագ թուրքերու կողմա-

նէ: Թշուառ հայ կիներ, որոնց ամուսինները բանտարկուած են տուրքի համար, երբ փայտի կրթման և մի քանի կտոր չոր խուլներ ուսերնին առած քաղաք կը վերադառնան, գահապան զինուորը անվայել հայհոյանքներով զանոնք կահաբեկեն և անոնց բերած վառելիքն ալ անխղճաբար կտռեն անոնց ձեռքէն:

Այս բոլորէն կղերական դասէն մի քանի անձինք ձերբակալեցին. պատճառը թէեւ անյայտ է, բայց աւելի կը կարծուի թէ տուրքի գանձման համար է. կըսուի թէ, ի հաշիւ տուրքերու 3,000 ոսկոյ գումարի մը համար իբր յետադարձութիւն՝ բռնի ստորագրել պիտի տան պարտաւոր հակ մը այդ քահանաներուն:

Այս անտանելի վիճակին հանդէպ հայ ժողովուրդն աւելի գրգռուած ու զայրացած է քան թէ վճատած և յուսահատած: Յուսահատած են անշուշտ անոնք որ, հեռուն նստած՝ մինչև հիմա չօգնեցին յեղափոխական գործին, այսօր չեն օգներ թշուառներուն և վաղն ալ միտք չունին օգնելու կռուով ու պատուով մեռնողներուն...

ԿՏԻՃ.

ՆԱՄԱԿ ԱՏԱՆԱՅԻՑ.

18 փետրուար 1896

Պիրակի օրը, 11 փետր, ժամ 9 ու կէսին (ը. թ.) քաղաքիս շուկայի քէմէր-ալ թը թաղին մէջ մի քանի թուրքեր՝ մզկիթէն ելած ատեն հանդիպելով Միհրան Պաստաճեան և Միհրան Բէքլի-կեան անուն երկու Հայերու, կը յարձակին անոնց վրայ և պատճառելով թէ «դուք մեր հաւատքին հայհոյեցիք» բիրտով չարաչար կը հարուածեն զանոնք: Այս դէպքըն աղբարար նշան մը կը ըլլայ. ամէն կողմէ զինուած թուրքեր կը յարձակին Հայերու վրայ և դեռ պիտի ապրեցնե՞ք այս կեանքները՝ պոռայով՝ հանգիպած Հայը կը ծեծեն, կը վերաւորեն: Կառավարութիւնը կը միջամտէ. բազմաթիւ զինուորներ և ոստիկան-զինուորներ դէպքին վայրը գալով՝ իրենք ալ, խաղաղութիւնը վերահաս տեսելու համար... կը յարձակին փախուող Հայերուն վրայ և հրացանի կոթով կը ծեծեն զանոնք: Խաչեր 2 իւղլանի տն անուն երիտասարդը մահամերձ վիճակի մէջ քաշկոտելով կառավարութեան դուռը կը տանին: Ռիշ վերաւորեալ մը, երբ կառավարութեան դռնէն ներս կը մտնէին՝ մեռաւ: Պետրոս Եօճիւրեան անուն հայ մ'ալ փողոցէն անցած ժամանակ, երբ Տաճիկներ վրան յարձակելով գլխէն կը վերաւորեն. խեղճ արիւնքով թափալ վիճակի մէջ երբ պահականց կերթար բողբոջու, ոստիկանները զինք կը բռնեն կը տանին. խեղճ մարդն այսօր բանտի հիւանդանոցը հոգեւորքի մէջ է, ոչ ոք կը ճանչնայ: Մի քանի թուրքեր, սմբոխ աւելի գըրգըրու գիտումով՝ Սպահը փաղարը կոչուած տեղը կսկսին հրազէն պարպել: Ռիշ թուրքեր ալ աւարառութեան կըսկսին: Պագալ ԅօվակիմ, Գըրիգոր Գօտալ աղետն, Կարապետ Թերզեան, Հաճի Գէորգ Գաղիլեաէնեան, Կարապետ Պագալ Մանուկեան, Էմմիօղլու Մկրտիչ, ԅօվակիմ Անուշիկեան, Հաճի Կարապետ Տօպուրեան, Գրիգոր Ավճեան անուն անձերը և ուրիշ շատեր թէ կը ծեծուին և թէ անոնց խոնդութիւնը աւարի կը տրուին: Բօլուէի օֆիլոս անուն ԅոյնը Եաղ ճամիի տաջը կը վերաւորուի և կը մարի հոն: Հաճնցի Աւագ, իր Կարապետ և Վար-

գեղար որդիներու հետ, կամուրջի կողմը իրենց տունէն եկած ատեն, թուրքերը, զանոնք սաստիկ գանա-կոծելէ վերջ, իրենց մէջքէն դաշոյն մը կը հանեն և «այս Հայերու քովէն գտանք» ըսելով՝ երկու եղբայրները բանտ կը տանին. իսկ հայրերին կը յաջողի փախչիլ: Երեսունէ աւելի վիրաւորուածներ բանտ կը փոխադրուին. բայց դեռ ուրիշ վիրաւորուածներ ալ կան որոնք տուններուն մէջ պահուած՝ չեն համարձակիր իրենց վիրաւորուած ըլլալն յայտնել...

Բարեբաղդաբար այս դէպքը պատահեցաւ կիրակի օրը, երբ քրիստոնեաներու մեծագոյն մասն խանութները դոց էին և Հայերէն շատերն իրենց տուներն էին. ընդհակառակ, եթէ լուր օր պատահէր, կոտորածն ահաւելի կը լինէր և Ատանան ուրիշ շատ մը քաղաքներու աղետալի վիճակին կենթարկուէր:

Վէպքին յաջորդ օրն ալ Հայերը չբացին իրենց խանութները, իրենց փախէն տուններուն մէջ փակուած մնալով. իսկ թուրքերը բլրերով, ատրճանակներով ու դաշոյններով զինուած՝ սպառնական կերպով կը շրջէին շուկան և թաղերու մէջ: Նոյն օրը դարձեալ մի քանի խանութ կողոպտուեցաւ: Բոլոր դպրոցները փոցուեցան:

Վէպքին երկրորդ օրէն բազմաթիւ հայեր սկսան Ատանայէն Մերսին ուղևորիլ. անցած օր 150 անձեր գացին, երէկ ալ 50 անձեր: Կառավարութիւնը կաշարանը զօրքեր ու ոստիկաններ զրկած է, արգիլելու համար Հայերու Մերսին երթալը:

Արսուի թէ շրջակայից շերքէլ, քիւրտ և ուրիշ աշիրէթներ և գիւղացի թուրք խուժանը, իրենց տըրուած դաղանի հրահանգի մը համաձայն, կը պատըրաստուին յաիճակում գործելու քաղաքիս Հայերու վրայ: Այս լուրն ահ ու սարսափի մէջ կը թողու խեղճ քրիստոնեայ ժողովուրդը, որ իր տունն ապաստանած կըսպասէ իր ծակատաղրին. վեց օրէ ի վեր չհամարձակելով իր տան դուռն իսկ ելնելու. այս կերպով դեռ քոց կը մնան բոլոր խանութներն ու կրպակները: Կառավարութիւնն իր սովորական խաբէրայ ընթացքին հետեւելով՝ կը ջանայ ժողովուրդն համոզել և ստիպել որ խանութները բանտ. բայց Հայերն իրաւամբ չեն վստահիր այդ սուտ խոստումներուն:

Մերսինի նաւահանգիստը գտնուող ամերիկեան զբոսահաւորին նաւակեսը և հիւպատոսներէն ոմանք ներկայացան կուսակալին և բողոքեցին քաղաքին մէջ տիրող խառնաշփոթութեան և անապահովութեան մասին. կուսակալը կը ջանայ թուրքական շոյրորթութիւններով զանոնք համոզել թէ գէպքն անկարեօր և անկական կուր մ'էր:

Բաւական ժամանակէ ի վեր բանտարկուած Կարապետ Ահօվտէրէլեան, Ստեփան Արզուման և ուրիշ մի քանի Հայեր այլ և այլ նեղութիւններու և սպառնալիքներու կենթարկուին և մահուան վտանգի մէջ կը գտնուին. Փրանսական հիւպատոսը կառավարութեան դիմում ընելով պահանջեց որ ժարդավայել կերպով վարուին անոնց հետ:

Բանտարկեալներու թիւը կաւելնայ օրէ օր:

Ռուսիոյ հիւպատոսն ու փոխ-հիւպատոսն ալ նախատուեցան վերջին օրերս: Հիւպատոսը, Մ. Խրիստօֆօր, որ Տարսն կը բնակի, երբ փոխ-հիւպատոս Համալա Կոստիի հետ իր տան մօտի փողոցէն կանցնէր, թուրք մը գաղջնի ձեռին կը յարձակի անոր վրայ. բայց հիւպատոսն և ըսկերը կը պաշտպա-

նուին. երբ սպառնացող թուրքը կը հեռանար, հիւպատոսն անկէ անցնող ոստիկանի մը կը հրամայէ «յանուն Ռուսիոյ վեհափառ ինքնակալին» որ ձերբակալէ այդ չարագործը. բայց ոստիկանը կարեւորութիւն չտալով կանցնի կերթայ: Երկրորդ օրը փոխ-հիւպատոսն Ատանա կուգայ կուսակալին բողոքելու. բայց, կառավարական պալատ մտած միջոցին, թուրք տղաքներէ կը քարկոծուի: Կուսակալն այս դէպքերը լսելով՝ անհոգ կերպով կը պատասխանէ «էհ, ինչ գիտանք թէ ո՞վ էր. դուք գտէք, մենք ալ պատժենք»: Նոյնպէս յիշեալ կուսակալն փոխ-հիւպատոս Կոստիի տունը կը քարկոծուի և պատուհաններու ապակիները կը կոտորուին թուրք խուժանի կողմէ:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԴԵՊՔԸ.

(Շարունակութիւն) 1)

Խժգժութիւնների սկսած օրից, թուրք կառավարութիւնը զենքի կռիւց բոլոր քուրդ աշիրէթներն ու թուրք ժողովուրդը: Եւր և երիտասարդ, բոլոր մահմետականները՝ աշխուղն ուսերնին՝ ման ևն գալիս ամէն տեղ: Հայ ժողովուրդի մնացածներն ամէն բոպէ ահ ու դողի մէջ են:

Առողջ աղբիւրներից տեղեկանում ենք, որ խժգժութիւնների երրորդ կիրակի օրը, գիշերանց, շուկայից ու տուններից կողոպտուած ամբողջ ապրանք և իրեղէնները կառավարութեան նախապէս պատրաստել տուած 1400 ուղտերի վրայ բեռնուած՝ ուղարկուած են Իրազ-Արաբիայի Գարզօր քաղաքը, այստեղից 8 օրուայ հեռավորութեան վրայ:

Մի քանի օրից ի վեր, կառավարութիւնը այրււած գիւղերի տեղերը հերկել է տալիս, իրա վայրագութեան հետքերը կորցնելու համար. իսկ 10-15 գիւղի մնացորդ՝ ծեր, պառու, փոքրիկ մանուկներ և լիկուած աղջիկները մի գիւղի մէջ ժողովելով՝ ստիպում են նրանց որ խրճիթներ շինեն և բնակին մէջը:

Այդ մեր պատմած բոլոր իրողութիւններից յետոյ, այժմ էլ թուրք կառավարութիւնը սկսաւ տեսակ տեսակ խաղեր հնարել աշխարհ խաբելու և իր տուած մահացու հարուածներին մի հատ էլ աւելացնելու: Տիգրանակերտի երեւելիներէն Գաղպեան Յովսէփը և նրա որդին, Մինասեանը և Մէնտիլեանը բանտարկեց, պահանջելով նրանցից ստորագրութիւն, թէ Հայերն են գրգռիչ ու պատճառ տեղի ունեցած անկագութիւններին. «Ի՞նչէ մերժէք, ըսած են, կախաղան կը բարձրացնենք ձեզ և ձեր ընտանիքների բոլոր անդամներին»: Թուրքերը և կոստարդի հարուստներին, երկիւղ կրելով այդ սպառնալիքից, անձնազրպարութիւն անելը շատ հաւանական է:

Բաց ի այդ երեւելիներից, ձերբակալեցին նաև 30-40 Հայեր. թուրք պաշտօնեաները իրանց ուղածի պէս քննական թղթեր գրելով՝ բերում առաջարկում են բանտարկեալներին որ ստորագրեն. մերժողը ընկնում է խիստ գանակոծութեան տակ մինչև որ յուսահատ և կիսաշունչ՝ ստորագրում է գրութիւնը, ինչ որ էլ լինի այն:

Խժգժութեան կատարումից վեց օր յետոյ, կառավարութիւնը քաղաքապետական բաժնում բացարձակ աճուրդի հանելով ծախել սկսաւ կողոպտուած հայ տներից և խանութներից հասարակ ապրանքներ և

իրեղեններ հարկերն 90 պակաս արժողութեամբ: Հինգ օր տեւեց այդ գործողութիւնը և յետոյ, չենք գիտեր ինչ հրահանգից ստիպուած, մունետիկ կան- չել տուեցին հայ թաղերում, որ ով որ ցանկանում է... յափշտակուած ապրանքները վերստանալ, թող դիմէ քաղաքապետական գուռը: Մի քանի կողպատուած Հայեր դիմեցին յիշեալ տեղը՝ որ ստանան իրանց կորուստը. բայց յուսախաբ եղան. որովհետեւ կառա- վարութիւնը նրանց ներկայացրեց հին և կեղտոտ մի քանի ձեռք հալաւ և գիւղային պատառոտած հագուստ- ներ: Երբ այդ մի քանի Հայեր համարձակեցան խնդ- րել որ, իրանց խանութներէն ու տներէն կողպատուած միջինաւոր արժողութեամբ ապրանքները կառավարու- թիւնը վերադարձնել բարեհաճի, անմիջապէս բան- տարկուեցան, և մինչև այսօր էլ յայտնի չէ թէ ուր են:

Կառավարութիւնը առարկեց թէ զինուորական զէն- քեր են գտնուում հայ թաղերում: Իւ այդ պատուա- կով բռնի և անկանոն կերպով մտաւ հայ տները, խուզարկութիւններ կատարեց և գուրս բերաւ տնտեսական հին որսի հրացաններ, որոնց շատերը քրդերի կողմից գրաւ դրուած էին, փոխարէն փող ստանալով: Այժմ ստոյգ աղբիւրներից լսում ենք, որ կառավարութիւնը յատուկ ոստիկանների հետ երկու սնտուկ զինուորական զէնք է ուղարկում Պոլիս: Տարակոյս չկայ որ, այդ զէնքերն այստեղի զէնքի տէփօնից է, բայց Պոլիս տարուելով պիտի ասուի թէ Հայերից է առնուած:

Եւրէկ կրկին մի քանի Հայեր ձերբակալելով, ըս- պառնացր են որ կամ պէտք է ասեն թէ շուկայի հըր- դէհը քրիստոնեաներ ձգեցին և կամ կախաղան կը բարձրացնեն: Երբ այդ ողորմելիները պատասխանում են թէ ինչպէս կարող են զրպարտել, քանի որ իրանք գիտեն թէ իրականութիւնը գրաւ հակառակն է, այնքան չարաչար գանակովում են, որ այսօր ամէնքն էլ կի- սամեո հիւանդանոցում տառապում են:

Տիգրանակերտում երեք օր շարունակ կոտորած լինելով, ճիշդ հաշուով գիտցուած է որ, քաղաքիս մէջ մեռածների թիւը 3500ի կը հասնի. դրանցից մի մասը մոխիր դարձան արդէն շուկայի հըրդէհին մէջ, մի մասն էլ կառավարութիւնը Տիգրանակերտի պարսպից դուրս դիզել տալով՝ երեք օր այնպէս թողուց շներին ու գիշակեր թռչուններին իբր որս և յետոյ մնացածի վրայ էլ նաւթ թափելով այրեցին: Գիւղերի մարդու կորուստը 4-10,000 կը հաշուուի: Այսօր Տիգրանա- կերտի մէջ բացօթեայ մնացած են թէ գիւղացի և թէ քաղաքացի 4-500 որք և անտէր երկու սեռի մա- նուկներ, 2-300 երիտասարդ անպաշտպան աղջիկներ, 8-900 որբւարի կանայք և 5-600 տղամարդիկ, դը- րանց բոլորն էլ առանձին առանձին ընտանիքի զաւակ- ներ, որոնց բոլորի ընտանեաց անդամները, առանց խտրութեան սեռի և հասակի, ջարդուել են բարբարոս Տաճիկների կողմից:

Վրթըրպըլ հայ գիւղը, որ Տիգրանակերտից դէպ հիւսիս կէս ժամ հեռավորութեան վրայ է գտնուում, 2-300 տանից մի վաթսու չորս տարեկան պա- ռաւ է ազատուել:

ՆԱՄԱԿ ՄՈՒՇԻՑ.

Մուշ, 18 ապրիլ 1896.

Բարենորոգմունք սկսան գործադրուիլ հոս. Է. Շաբ- թուս կառավարական յատուկ հրամանով սկսան Հա-

յերէն ոստիկան և ոստիկան-զինուոր (ժանտարմա) գրել, և մինչև հիմա 1-2 հոգի՝ որոնք ծանօթ են իրենց մատնութեամբ, ներկայացած են գրուելու. մինչ- դեռ գիւղերու մէջ և մանաւանդ Պոլսանքի կողմերը՝ քաղաքական նպատակով մասնաւորներու սպանութիւնք տեղի կունենան: Ընդհանրապէս Հայերէն կրօնականութիւն այնպիսի մարդիկ, որոնց կոյուստն զգալի բաց մը կը թողու հասարակութեան մէջ: Կառավարութիւնը չկրնա- լով մեծ ջարդ մը առաջ բերել Եւրոպ. Պոլսանքի մէջ, այժմ մէկ մէկ սպաննել կուտայ իր ուզած տն- ձիքը: Այսպէս անցեալ աշնան սպաննուեցաւ Պոլսանք- զայ լիզ գեղի նշանաւոր ազգայիններէն Վեւոն Մաք- սուտեանը. իսկ այս վերջին օրերս ալ, Ապրիլ 15- ին, կառավարութեան և քիւրտերու վոյսթիսիւրութեան զոհ գնաց Չիւրայ խարձ գիւղի սէս Միրօն, հանրաժա- նօթ Մուսա պէյի դէմ դատ վարողը, որուն հայրն սպաննած և իր եղբոր աղջիկ հոգսկաւոր Կիւլիզա- րը կամ Կուլօն փախուցած էր այդ աւազակը: Մի- րօ, նոյն օրը, կառավարութեան կողմէ պաշտօնով մը Արտօնը երթալու պահուն՝ նախապէս տեղի ունեցած կարգադրութեամբ մը՝ Մուսա պէյի ազգականներէն Սիւլէյման պէյի որդի ճէմալ պէյի կողմէն գնդակահար կըսպաննուի: Ոճրագործի ձերբակալման համար ոչ մէկ ջանք չլինի կառավարութեան կողմէ:

Ամսոյս 16-ին և 17-ին տեղի ունեցաւ տեղւոյս պատժական դատարանի առջև մատնիչ տ. Բարսեղի սպանման առթիւ բանտարկուածներու դատավարու- թիւնը, որոյ մէջ հայ ամբաստանեալներու պաշտպանն էր յայտնի թուրքամոլ և կաշառակեր Զեարէթցի Թադէոս աղան: Ամբաստանեալներէն Բաէեան մ. Կարապետ և Միսաք աղաները դատապար- տուեցան 7-ական տարուան բերդարգելութեան, Յը- րօնքցի Պետրոսը և Օղունքցի Միսիթարը 5 ական տարուան, իսկ Տոշօեան Եղիզար և հա- ճընցի Ռուբէն (Արսէն մականուանեալ) իբրեւ քա- ղաքական յանցաւոր, (առաջինը՝ իբրեւ անդամ տեղ- լոյս Հնչակեան Մասնաճիւղի և երկրորդը՝ իբրեւ Հըն- չակեան կուսակցութեան առաքեալ) մահուան դատա- պարտուեցան. նոյնպէս մահուան դատապարտուեցան մատնիչ Պօղօեան Մուրատը, Անթուա մեան Միսաքը և Խասգիւղցի Մարգարեան Նիկողա- յոսը, որոնք իրենք զիրենք ազատելու սին յուսով՝ բազմաթիւ անմեղներու ձերբակալման ու չարաշարման պատճառ եղած էին: Նոյնպէս Արանցի Հայկ տ. Վար- դանեան անուն երիտասարդը որ նոր դարձած էր Գէորգեան ձեմարանէն՝ 7 ամսուան և Առաքելը վա- րի Յարութիւն վարդապետն ալ՝ իբր յեղափոխա- կաններու պահող՝ 2 ամսուան բանտարկութեան դա- տապարտուեցան:

Այսպէս վերջացաւ այն տուամը որ վերոյիշեալ մատնիչներու վատութեան ծնունդ առաւ: Այս վերջին- ները քաղաքիս մէջ բաւական վարկ ստացած մար- դիկ էին և գիտնալու էին թէ մատնութեամբ չեն ա- ղատուիր բանտէն, այլ աւելի ևս կը ծանրացնեն ի- րենց յանցանքը. և ոյս թող լինի օրինակ ամէն մի Հայու, որ մատնիչը ուշ կամ կանուխ, այս կամ այն եղանակով, աւելի ծանր նեղութեանց և հալածանքի կը մատ- նուի, քան թէ անմեղ և կամ նոյն իսկ գործունեայ մէկը:

Վատաւորները նախապէս Բոէեաններէն 200 ոս- կի կաշառք առած էին, զիրենք ազատ թողլու խոստումով, բայց վերջը անոնց 7-ական տարի բերդարգելութեան

վճիռ տուած են յանիւրաւ, սա մտածուածով որ եթէ ազատ թողուին զանոնք, գուցէ իբր կաշառակեր ամբաստանուէին միւս պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք իրենց ալ բաժին կուզէին:

ՍՒՄ ՍԱՐ

ՍՈՒԼԹԱՆԻ ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅԻՉԸ ԼՕՆԻՕՆՈՒՄ.

Մեր ընթերցողները կը յիշեն «Հնչակ»-ի № 11-ի առաջնորդողին մէջ մեր գրածը, թէ «սուլթանը այստեղ, Լօնդօնէ ուղարկել մի յատուկ պատգամաւոր, որպէս զի բանակցի հայ յեղափոխականներու հետ և յընդարձակ բարենորոգումներ» մտցնելու ամեն խոստովանելի անի ուղղակի մեզ սուլթանի կողմից, խնդրելով մեր կողմից էլ գրա փոխարէնը՝ հրաժարվել յեղափոխական քարոզներէն»:

Յիշեալ պատգամաւորը և իր միջնորդը՝ որ թէ գրաւոր կերպով և թէ անձամբ դիմած էին մեզի, մեր կողմէ բացարձակ կերպով մերժուելէ ու վերջնական վերջ, այժմ ալ, կերակի որ և է բան մը ըրած ըլլալու համար, սկսած են ուրիշ դռներ բաղլիս և մամուլի մէջ սուտ լուրեր տարածել:

«Եւրոպայի Զեյթուն»-ի Բարիդի թերթը, որ թուրք կառավարութեան վարձկան թերթերէն մին կրտսի, յոյս կը յայտնէ թէ սուլթանի յատուկ պատգամաւորը համաձայնութեան մը պիտի յանգի հայկական քովիներուն հետ: Ընդհակառակ լրագիրներն ալ, որոնց կարգին «Թայմը», «Սմիթսոն»-ը, «Տէյլի Դիլի» և այլն, մի քանի օր առաջ գրեցին թէ, սուլթանի յատուկ պատգամաւորը, որուն անունն է Հեռօն Նիվլիսթի, բանակցութեան մտեր է «Anglo-Armenian Association»-ի հետ և առաջարկեր է, որ յիշեալ միութիւնը խնդրագրով մը սուլթանին դիմէ Հայկական խնդրոյ կարգադրութեան համար, և թէ իբր այդ մարմինն համաձայնելով՝ արդէն այդ իմաստով խնդրագիր մը զըրկեր է սուլթանին: Սակայն միևնոյն թերթերը իրենց յետագայ համարներով հերքեցին իրենց հրատարակած այս լուրը և ծանուցին թէ, թէպէտև իրաւ է որ սուլթանի յատուկ պատգամաւորը այս վերջին օրերս գիմեր է յիշեալ ընկերութեան և այդպիսի առաջարկներ ներկայեր է, բայց ընկերութիւնը մերժեր է այդ առաջարկներն և որոշեր է որ և է բանակցութեան չմտնել անոր հետ:

Եհա՛ ձեզ սուլթանական «առաքելութիւն» մը, որ ստացած Հնչակեան և միւս գովիթներէ հարուածները, ամօթապարտ և արեւնոտած քթով շուտ մը իր թեւերուն տակ կը զնէ իր չարութիւնը և պիտի երթայ ուշաթափուած ինչայ իր առաքողին ծոցը: Կուշտ մը ծիծաղելու բան չէ, հապա ինչ է:

ԼԻՍՏՐՈ—ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ Ն Ե Խ Ե Բ Ե Բ Ի Ճ Ը Ո Ր.

Կոմս Կոլտիսովսկի, յունիս 9-ին, խոսեցաւ մի նշանաւոր քաղաքական ճառ որը, թէեւ խաղաղասիրական էր, բայց թուրքիոյ ուղղուած ծանր ազդարարութիւններ կը պարունակէր: Խօսելով Հայկական խնդրոյ վրայ, նա ըսաւ թէ Աւստրիա, հակառակ իր համակրութեան դէպ ի թուրքիոյ քրիստոնեաները, վարանեցաւ մասնակցիլ Եւրոպայի, Փրանսայի և Ռուսիոյ միջադատութեանը, որովհետեւ կը նախատեսէր այդ միջամտութեան ապարդիւն ըլլալը և այն զէջ հետեւեալներն որ պիտի ունենայ Հայերուն նկատմամբ: Երբ երեք պետութիւններու շաւոյց հակառակութիւնը անհամաձայնութեան մը տեղի տուաւ և արեւելեան տագնապը կըստանար վտանգաւոր դառնալ և Գիտութիւնները կուզէին միջամտել և Գեոլոգի Դաշնագիրն

առժամապէս մի կողմ թողուլ, Ռուսիա բուն կերպով նախաճախեցաւ այս վտանգաւոր առաջարկութեան դէմ և Գեոլոգի Դաշնագիրն տրամադրութիւններէն ոհել խոտորում մը մերժեց. խնդրեց կրնար յանգիլ միակ Գիտութեան մը միջամտութեանը արեւելեան խնդրոյն մէջ. ահա այն ատեն Աւստրիա առաջ ահա և յայտնեց իրաց նախկին վիճակը պահպանելու իր նստատար որոշումը և հետեւեալներն այն եղաւ որ խնդրն իր սուր կերպարանքը կործնուց և համաձայնութիւնը հաստատուեցաւ պետութիւններու մէջ: Աւստրիա ոյժ տուաւ Ռուսիոյ այդ կէտի մէջ և Ռուսիոյ այդ յայտարարութիւնը նկատեց իբր նոր երաշխիք մը խաղաղութեան պահպանման: Աւստրիա կը փափար Նիւեյթի գործերու դրութեան հաստատուն կարգադրութեանը և թուրքիոյ պահպանմանը և չուզէր որ որ եւ է պետութիւն մը գերակշիռ ազդեցութիւն ունենայ Նիւեյթի գործերուն մէջ: Աւստրիոյ այս տրամադրութիւններուն համար թուրքիա կրնար իր շնորհալիքին արտայայտել իր նախաձեռնելուն մէջ բարեկարգութիւն մտցնելով և այնու հետեւեալ ընծայելով իր կենդանութեանը: Հոս նախարարը խիստ եւ կծու լիզաւոր մը կը պահարարէ Դրան անգործութիւնը և անհոգութիւնը. կը գանգատի թէ թուրքիոյ մէջ բոլորովն կը պակսին մարդիկ որոնք ընդունակ եւ տրամադիր լինէին գործադրել Սուլթանի կողմէ Հայաստանին խոստացուած քրքնորոգումները և թէ այդ խոստումները մինչեւ քարո մեղեալ տառ միացին: Նա պատկերացուց Հայաստանի մէջ գործուած վայրագութիւններն ու կոտորածները կարելիին չափ զօրաւոր բառերով և ըսաւ որ անոնք արատ մըն են 19-րդ դարու պատմութեան վրայ, և խորհուրդ տուաւ Դրան առաջին անգի նորայն խղճութիւններու: Ի վերջոյ ազդարարեց Դրան թէ, Օսմանեան Կայսրութիւնը, իր այս ընթացքով, անխուսափելի կերպով կը մտնենայ իր անկման և թէ թուրքիոյ լաւագոյն բարեկամներն ալ անկարող պիտի ըլլան գիրք փրկելու: Կրեւելի գործերուն նկատմամբ ալ ըսաւ թէ, սպառնալուքութիւնը ծնունդ տուած է թուրքական վատթար վարչութեան պատմաւոր:

ԿՐԵՏԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ. ՔԱՂՈՒԱՅՆՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ.

Կրետէի մէջ ապստամբները կը շարունակեն իրենց յաղթանակները և թուրքերն ալ իրենց վայրագութիւնները: Բիւսալի գաւառակի գեղերն այրուած են. Աքրօքի իրի ի և Բիտօնիայի եկեղեցիները պղծուած և Կալաթի գեղի քանդանքն ալ սպաննուած է: Այս վերջին գեղի քանդանքն օտար մարտանաւերու նաւապետներէն պաշտպանութիւն կը խնդրեն, բայց անոնք կը պատասխանեն թէ, միայն իրենց հապտակներուն պաշտպանութեան համար նրանց ստացած են: Գործերը այրեցին նաեւ Սթալօսի և Փէրիփօլիսի գեղերը. Ալիքիսանի հովտի բոլոր գեղերն ամայացած են, այս գեղերէն 6,000-էն աւելի կիներ և մանուկներ ապստամբած են Կօնիա վանքը ուր սովի և թշուառութեան են ենթարկուած:

Հանիայի ռուս հիւպատոսը քարկոծուեցաւ Դիւնկադիի պաշտպանութեանը: Թուրքերը ըսին միայն Հեռաքիօն և խանութներն աւաքի աւել: Զրիստոնեաներէ կողորդուած ապստամբներն աճուրդի կը հանուին շուկաներու մէջ. Հանիայի կաթիլոպոսն այս մասին բողոքեց ընդհանուր կառավարչին և հիւպատոսներուն. այս վերջինք չուզեցին միջամտել: Թիթիփի մէջ նոր յոճուածներ տեղի ունեցած են և անգլիական մարտանաւ մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

Ապստամբները լեռնային անմատչելի դիրքի կամրջման, երկար ատեն ղեկավարել կարենալու համար: Յիշեալ ասոնց վերջին յաղթութիւնները: Վոլփօլիսի կողմէն մէջ ասոնք մեծ շարք տուին թուրքերուն և գրանցին 4 թուրքացի և 200 մարդիկի հրացան. Սեմիփրօսայի մէջ ալ յաղթեցին 4 վաշտ զօրքերու, որոց կորուստն է 200 մանուկ և թուրքացի և ըստմանի հրացան: Ալիսայի, Բօմօնէի և Դիսիսի հայի և Բիսալիսի օսի ընդհարումներուն մէջ ալ որոց վնասներուն մէջ թուրքերու կը հրամայէր անձամբ Ապտուլաի փաշան, մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

Ապստամբները լեռնային անմատչելի դիրքի կամրջման, երկար ատեն ղեկավարել կարենալու համար: Յիշեալ ասոնց վերջին յաղթութիւնները: Վոլփօլիսի կողմէն մէջ ասոնք մեծ շարք տուին թուրքերուն և գրանցին 4 թուրքացի և 200 մարդիկի հրացան. Սեմիփրօսայի մէջ ալ յաղթեցին 4 վաշտ զօրքերու, որոց կորուստն է 200 մանուկ և թուրքացի և ըստմանի հրացան: Ալիսայի, Բօմօնէի և Դիսիսի հայի և Բիսալիսի օսի ընդհարումներուն մէջ ալ որոց վնասներուն մէջ թուրքերու կը հրամայէր անձամբ Ապտուլաի փաշան, մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

Ապստամբները լեռնային անմատչելի դիրքի կամրջման, երկար ատեն ղեկավարել կարենալու համար: Յիշեալ ասոնց վերջին յաղթութիւնները: Վոլփօլիսի կողմէն մէջ ասոնք մեծ շարք տուին թուրքերուն և գրանցին 4 թուրքացի և 200 մարդիկի հրացան. Սեմիփրօսայի մէջ ալ յաղթեցին 4 վաշտ զօրքերու, որոց կորուստն է 200 մանուկ և թուրքացի և ըստմանի հրացան: Ալիսայի, Բօմօնէի և Դիսիսի հայի և Բիսալիսի օսի ընդհարումներուն մէջ ալ որոց վնասներուն մէջ թուրքերու կը հրամայէր անձամբ Ապտուլաի փաշան, մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

Ապստամբները լեռնային անմատչելի դիրքի կամրջման, երկար ատեն ղեկավարել կարենալու համար: Յիշեալ ասոնց վերջին յաղթութիւնները: Վոլփօլիսի կողմէն մէջ ասոնք մեծ շարք տուին թուրքերուն և գրանցին 4 թուրքացի և 200 մարդիկի հրացան. Սեմիփրօսայի մէջ ալ յաղթեցին 4 վաշտ զօրքերու, որոց կորուստն է 200 մանուկ և թուրքացի և ըստմանի հրացան: Ալիսայի, Բօմօնէի և Դիսիսի հայի և Բիսալիսի օսի ընդհարումներուն մէջ ալ որոց վնասներուն մէջ թուրքերու կը հրամայէր անձամբ Ապտուլաի փաշան, մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

Ապստամբները լեռնային անմատչելի դիրքի կամրջման, երկար ատեն ղեկավարել կարենալու համար: Յիշեալ ասոնց վերջին յաղթութիւնները: Վոլփօլիսի կողմէն մէջ ասոնք մեծ շարք տուին թուրքերուն և գրանցին 4 թուրքացի և 200 մարդիկի հրացան. Սեմիփրօսայի մէջ ալ յաղթեցին 4 վաշտ զօրքերու, որոց կորուստն է 200 մանուկ և թուրքացի և ըստմանի հրացան: Ալիսայի, Բօմօնէի և Դիսիսի հայի և Բիսալիսի օսի ընդհարումներուն մէջ ալ որոց վնասներուն մէջ թուրքերու կը հրամայէր անձամբ Ապտուլաի փաշան, մը գացած է այդ քաղաքին առջև: Այրուած գեղերուն թիւը 40-ի կը հասնի. ստացուածքի կորուստը մէկ միլիոն ոսկիէ աւելի կը հաշուուի. 30,000 մարդիկ մերկ և անօթի են:

